

Na nekoliko prvih stranica otisnut je naslov zbornika, kada je održan i tko je organizirao simpozij, CIP. Slijedi kazalo koje korisnika pregledno i lako upoznaje sa sadržajem. Potom je otisnut tekst otvorenja simpozija i pozdravne riječi.

Objavljena su 22 rada od isto toliko autora. Radovi su otisnuti grafički čisto, istaknutoga naslova, uočljivih podnaslova i s dovoljno bjeline oko teksta pa sve djeluje pregledno i omogućava lako čitanje.

Svi članci u zborniku imaju iscrpne bilješke u kojima će zahtjevniji čitatelji pronaći dodatna objašnjenja i informacije o izvorima, pojmovima, događajima, osobama. Bibliografiju i ilustracije u boji i crno - bijele imaju pojedini radovi.

Do ovog novog zbornika, koji danas predstavljamo s temama iz prošlosti grada od srednjovjekovne povijesti gotovo do kraja XX. stoljeća, objavljeno je pet knjiga. Prva je u nizu knjiga našega Paškala Cvekana "Virovitica i franjevci" objavljena 1977. godine. Slijedi Virovitički zbornik 1234. – 1984. objavljen 1986. u izdanju Akademije (JAZU) i grada Virovitice (sadržava radove sa znanstvenog skupa organiziranog u povodu 750. obljetnici grada), do danas najopsežniji i, što se tiče znanstvenih rezultata najznačajniji, prikaz prošlosti grada. Virovitica – 30 izabranih tema, 1996., pa slijedi "Knjiga o Virovitici" Vinka Brešića 2000. i "Povijest grada Virovitice" Rudolfa Horvata, objavljena 2001. godine.

I, kako smo u vrijeme simpozija više puta čuli da Virovitica i franjevci idu zajedno, idu zajedno i dva zbornika o povijesti Virovitice i ovaj o franjevcima u Virovitici.

I što još reći, već poželjeti nove zbornike i knjige o Virovitici i Virovitičanima (neke se obljetnice bliže, npr. 30 godina od objavljivanja Paškalove knjige "Virovitica i franjevci"). Ovaj zbornik neka je na čast autorima, nakladniku i našim franjevcima, a na zadovoljstvo čitateljima.

Dubravka Sabolić, prof.

Zbornik radova međunarodnog simpozija, ur. Julijo Martinčić i Dubravka Hackenberger, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Zagreb – Osijek, 2006., 300 str.

Zbornik **725 godina franjevaca u Virovitici. Zbornik radova međunarodnog simpozija**, koji su uredili prof. emer. Julijo Martinčić i dr. sc. Dubravka Hackenberger, sadržava, uz nekoliko popratnih tekstova o kojima je bilo riječi u prethodnom prikazu, 22 znanstvena priloga koja svojom tematikom rasvijetljaju najrazličitije vidove povijesti virovitičkog franjevačkog samostana i njegove uloge u

virovitičkoj povijesti u dugom razdoblju od razvijenog srednjeg vijeka do suvremenog doba.

Zbornik otvara rad Nenada Moačanina **Turska Virovitica** (str. 17 – 22), koji prikazuje transformaciju Virovitice koja je uslijedila u osmanlijskom razdoblju. Autor ističe promjenu važnosti položaja Virovitice koja od središta županije i vlastelinstva postaje najvažnijom turskom utvrdom nasuprot novoustrojenog hrvatsko-slavonsko-ugarskog obrambenog sustava i implikacije koje je taj pogranični položaj imao na promjene sastava i načina života stanovništva. Rad je rezultat dugogodišnjih autorovih proučavanja Slavonije pod osmanlijskom vlašću te izrađen na temelju relevantne literature i objavljenih i neobjavljenih izvora.

Na taj se rad i tematski i kronološki nastavlja vrijedan prilog Agneze Szabo **Procesi modernizacije u virovitičkoj županiji s posebnim osvrtom na drugu polovicu 19. stoljeća** (str. 23 – 41) u kojem autorica prati transformaciju grada i županije u postosmanlijskom razdoblju. U radu se ukratko prikazuju i prijevori o političkom položaju i razvoju virovitičkog prostora do sredine 19. stoljeća da bi u drugom dijelu rada težište bilo na modernizacijskim procesima i njihovom odrazu na gospodarstvo i ukupni razvoj.

Nakon tih dvaju radova koji su po svojoj tematici prilog poznavanju povijesti Virovitice i njezinog područja općenito, sljedeća dva rada odnose se izravnije na povijest virovitičkih franjevaca. U prvom od njih, **Franjevci u srednjovjekovnoj Virovitici** (str. 43 – 56), Stanko Andrić prikazuje povijest franjevaca u srednjovjekovnoj Virovitici od prvih njihovih spomena u 13. stoljeću do osmanlijskog osvojenja 1552. godine. Rad je izrađen na relevantnoj literaturi (kako domaćoj tako i stranoj) te objavljenim i neobjavljenim izvorima.

Za razliku od toga rada posvećenog istraživanju i analizi jednog kraćeg vremenskog odsječka, drugi rad ove skupine, **Uloga franjevaca u razvoju Virovitice** (str. 57 – 69) Josipa Wallera zamišljena je kao sažeti pregledni prikaz povijesti franjevačke prisutnosti u Virovitici te njihovog utjecaja na njezin razvoj u širokom rasponu od srednjeg vijeka do drugoga svjetskog rata.

Povijesti virovitičkih franjevaca, odnosno jednom njezinom specifičnom segmentu, posvećen je sljedeći rad, **Osnivanje Župe sv. Roka i njezino djelovanje tijekom 18. stoljeća** (str. 71 – 78) u kojem Robert Skenderović prikazuje organizaciju crkvenog života u postosmanlijskoj Virovitici te ulogu koju su u pastorizaciji područja i čitave Slavonije igrali franjevci, ali i uspostavu župa u kojima je djelovalo svjetovno svećenstvo. Rad je napisan na temelju relevantne literature i uglavnom neobjavljenih izvora.

Nasuprot tim radovima koje možemo u užem smislu označiti kao radove iz povijesti, preostali radovi posvećeni su kulturnoj baštini Virovitice i virovitičkog samostana.

Dražen Kušen u radu **Franjevački arhiv u Virovitici** (str. 79 – 85) pruža arhivističku obradu arhiva virovitičkog franjevačkog samostana. Rad je vrijedan prilog navedenoj problematici i s pravom se može nadati da će njegovo objavljivanje potaknuti daljnja istraživanja povjesničara i povjesničara umjetnosti, ali i svih drugih proučavatelja virovitičke prošlosti i baštine.

Stjepan Sršan u radu **Virovitičke matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih 1686. – 1946.** (str. 87 – 100) prikazuje povijest vođenja matičnih knjiga u Virovitici i općenito te demografske podatke koji se iz njih mogu izvesti. Unatoč određenim konceptualnim problemima, rad sadržava zanimljivu građu.

Vrijedan prilog poznavanju urbanističke i graditeljske baštine Virovitice predstavlja rad **Središte Virovitice: od utvrde do dvorca Pejačević** (str. 101 – 117) Dubravke Sabolić. U njemu se pregledno prikazuje razvoj jezgre današnje Virovitice u razdoblju od srednjeg vijeka kada se ono počinje razvijati oko utvrde, preko osmanlijskog razdoblja kada se tu razvija turska kasaba do postosmanlijskog razdoblja kada se u skladu s onodobnim zahtjevima na području stare srednjovjekovne utvrde gradi nova kasnobarokno-klasicistička palača grofova Pejačević.

Na taj se rad tematski nastavlja i stavlja ga u širi povijesni kontekst rad Silvije Lučevnjak **Obitelj Pejačević i Virovitica** (str. 119 – 137). U njemu se detaljno prikazuje povijest grofovske obitelji Pejačević s naglaskom na njezinim vezama s Viroviticom i franjevcima posebice. Rad je sastavljen na temelju relevantne literature i daje dobar pregled navedene problematike.

Novim aspektom, narodnim stvaralaštvom, bavi se sljedeći rad, **Seoske tradicije virovitičkog kraja** (str. 139 – 155). U njemu na temelju relevantne literature i objavljenih izvora, a posebice terenskog rada, Danica Draganić prikazuje etnografsku baštinu virovitičkog kraja.

Sljedeći je rad posvećen jednom specifičnom tipu izvorne građe za povijest Virovitice. To je rad Grgura Marka Ivankovića **Prikaz Virovitice u mapi veduta Campaign on the Danube A. D. 1683.** (str. 157 – 160) u kojem autor opisuje i objavljuje kartu Virovitice iz, u naslovu navedene, mape veduta. Težište je rada na opisu Virovitice dok ocjeni same karte s drugih aspekata nije posvećena veća pozornost.

Rad Ivana Jengića **Arhitektonska cjelina franjevačkog samostana i crkve sv. Roka u Virovitici** (str. 161 – 172) počinje podskupinu radova o kulturnoj baštini franjevačkog samostana. U njemu se razvoj današnjeg franjevačkog samostana prati od srednjeg vijeka preko diskontinuiteta u osmanlijskom razdoblju do ponovne izgradnje u baroknom razdoblju, a daje se i njegova prostorna i arhitektonska analiza.

Vrijedan prilog poznavanju školstva u Virovitici i Slavoniji te sjevernoj Hrvatskoj općenito je rad Franje Emanuela Hoška **Franjevačke visoke škole u Virovitici u 18. stoljeću** (str. 173 – 180). Autor posebice istražuje razvoj i ulogu učilišta moralnog

bogoslovlja i filozofskog učilišta koja su djelovala u virovitičkom samostanu kroz više navrata tijekom 18. stoljeća te učilišta crkvenog govorništva koje je u istom samostanu djelovalo od 1779. do 1781. godine.

Vrlo vrijedan prilog poznavanju likovne baštine samostana jest rad Mirjane Repanić-Braun **O slikarstvu i kiparstvu u franjevačkom samostanu i crkvi sv. Roka u Virovitici** (str. 181 – 189). Autorica u njemu pregledno prikazuje i procjenjuje kako slikarsku tako skulpturalnu baštinu te ističe da se inventar virovitičke crkve smatra «najcjelovitijim i stilski najdosljednijim crkvenim interijerom na području današnje Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda».

Sljedeća dva rada posvećena su knjižničnom fondu koji se čuva u virovitičkom franjevačkom samostanu. Rad Vatroslava Frkina, zasigurno najboljeg poznavatelja franjevačkih knjižnica u sjevernoj Hrvatskoj, **Knjižnica virovitičkog samostana** (str. 191 – 196), napisan po uobičajenim pravilima struke, ali i na temelju osobnog autorovog rada na sređivanju virovitičke samostanske knjižnice, prikazuje njezin razvoj te vrjedniju knjižnu građu (inkunabule, strane rijetke knjige 16. st., hrvatske rijetke knjige od 17. do polovice 19. st.). Nasuprot tome, rad Mirka J. Mataušića **Periodika Knjižnice franjevačkog samostana – Virovitica** (str. 197 – 209) ima težište na novijoj građi (od 19. stoljeća nadalje) i prikazuje fond periodike te daje njegov inventar. Knjižnim fondom samostanske knjižnice bavi se na određeni način i nekoliko stranica kasnije tiskani rad Marija Cifraka **Hrvatske tiskane Biblije od Katančića do danas u virovitičkoj samostanskoj knjižnici** (str. 221 – 231), koji prikazuje, polazeći od primjeraka tiskanih hrvatskih prijevoda Biblije, povijest prevođenja Biblije u Hrvatskoj.

Kulturno-prosvjetnom djelatnošću virovitičkih franjevaca u širem smislu bavi se i rad Stelle Fatović-Ferenčić **Franjevačka ljekarna u Virovitici** (str. 211 – 220). Autorica pregledno prikazuje djelovanje franjevačke ljekarne do njezinog preuzimanja od strane svjetovnjaka 1815. godine te pozitivno ocjenjuje trud virovitičkih franjevaca na prikupljanju znanja i brizi za zdravlje stanovnika virovitičkog područja.

Specifičnim vidom pastoralnog djelovanja franjevaca i njihovom ulogom u crkvenom životu Virovitice bavi se i rad Mate Batorovića **Treći red sv. Franje i bratovštine u Virovitici** (str. 233 – 258). Autor prikazuje razvoj franjevačkog trećeg reda u ranom novom vijeku te njegovo djelovanje u Virovitici do kraja Drugog svjetskog rata. Rad je sastavljen na temelju relevantne literature te objavljenih i neobjavljenih izvora.

Posljednjih nekoliko radova posvećeno je uspomeni nekoliko zaslužnih intelektualaca koji su na različite načine bili povezani s virovitičkim franjevcima. Franjo Zenko u radu **Stjepan Zimmermann kao filozof** (str. 259 – 269) daje pregled filozofskog razvoja tog istaknutog katoličkog svećenika, intelektualca te sveučilišnog profesora i člana Akademije, a nakon II. svjetskog rata političkog izopćenika iz

javnog života. Rad se koncentrira na Zimmermannovo filozofsko djelovanje, posebice njegova promišljanja i revalorizaciju Kantove filozofije.

Rad Petra Antuna Kinderića **Kamilo Kolb (1887. – 1965.)**, skladatelj, uz **40. obljetnicu smrti** (str. 271 – 285), posvećen je djelovanju tog istaknutog franjevačkog skladatelja i orguljaša koji je svoj ovozemni život završio upravo u Virovitici. U radu se donose zanimljivi podaci iz njegove biografije, velikim dijelom zasnovani na autorovom osobnom poznanstvu s njim te ukratko ocjenjuje njegov skladateljski rad.

Posljednji rad ujedno je i zadnji rad ove cjeline. Riječ je o radu **Kratak presjek izabраниh rukopisnih i tiskanih djela fra Paškala Cvekana. Poticaj za traženje hermeneutskog ključa** Petra Cvekana (str. 287 – 295), koji prikazuje život i djelovanje tog nedavno preminulog uglednog franjevačkog pisca (filozofa, duhovnog pisca, ali i povjesničara franjevačkih samostana i njihovog kulturnog doprinosa). Rad obrađuje i njegova djela koja su još ostala neobjavljena. Glavni je prigovor nedostatak potpunijeg znanstvenog aparata, posebice u slučaju neobjavljenih djela, a bilo bi korisno ako bi mu se dodala i sustavno sredena bibliografija. No, kako autor sam kaže, nije mu bio cilj dati deskriptivan prikaz opusa pok. fra Paškala Cvekana nego više problematski pristupiti njegovu djelu i potaknuti interes za njega.

Općenito govoreći, prilozi u ovom zborniku pružaju zanimljive nove poglede na povijest Virovitice od srednjeg vijeka do 20. st., a posebice na ulogu franjevacu u njezinoj povijesti. Uzevši u obzir da se radi o relativno nedovoljno istraženom području, izdavanje je ovog zbornika značajan kulturni doprinos, a mogu samo izraziti nadu da će se njegovim objavljivanjem pobuditi i dalji interes za istraživanje povijesti Virovitice i ovog dijela sjeveroistočne Hrvatske.

dr.sc. Damir Karbić